

Kahramanlık ve Tragedi Bir Arada

'Proleter örgütlenmenin mucizeleri gerçekleştirilmelidir.' Lenin'in bu bakış açısı işçi sınıfının zaferi açısından belirleyici bir öneme sahiptir. 1917'de ve bunu izleyen dönemde, Bolşeviklerin siyaseti esas olarak kitlelerin inisiyatifinin harekete geçirilmesine -aynı zamanda onlara öncülük edilmesine- dayanıyordu. Proleterya, üç yıllık mücadele dönemi boyunca, ilkin iktidarın ele geçirilmesinde, ardından iktidarın pekiştirilmesi ve savunulmasında, açlık ve soğudun yol açtığı eşi görülmemiş bir sefalet ortamında ve varlığının sürekli tehlike altında bulunduğunda, olağanüstü bir kolektif kahramanlık ve özveri sergiledi. Rejimin varlığına yönelik her ciddi tehdit anında binlerce proleter gönüllü olarak cepheye koştu, cephe gerisinde emeğini harcadı. Sendika üyelerinin yarısı gönüllü olarak Kırmızı Ordu'ya katıldı; bunlar, binlerce mil uzunluğundaki cephe boyunca dağıldılar, yapılarını yitirdiler ve diğderlerine mücadele uğruna nasıll ölüneceğini öğdrettiler. Proleteryanın devrim ideali eği görülmemiş boyutlardaydı. Yarı aç durumdaki insanlar, ayaklarındaki keçeden ve keten bezinden yapılmış lime lime ayakkabılarla, özgürlük mücadelesinde olağandışy bir kahramanlık gösterdiler. Lenin, Mart 1920'de bunları söylerken bütünüyle haklıydı:

"Toprak sahiplerini ve kapitalistleri bapımızdan atabildik; çünkü, Kırmızı Ordu askerleri, işçiler ve köylüler kendi yapımsal çıkarları için savaşyklarıny biliyorlardı.

"Kazandı, çünkü işçi sınıfının ve köylülüğün en iyi üyeleri sömürücülere karşı savaşta olağanüstü bir kahramanlık sergilediler; cesaretin mucizelerini gerçekleştirdiler, ifadesi olanaksız sıkıntılara katlandılar, büyük özverilerde bulundular, soygunculardan ve korkaklardan kurtuldular.(1)

"İşçi sınıfının kararlıydı, 'Ölmek teslim olmaktan yeğdir!' parolasına sonuna kadar sadık kalması yalnızca tarihsel değil, aynı zamanda zaferi kazandıran belirleyici faktördür."(2)

Kırmızı Ordu'nun kendisinden kat kat üstün bir şekilde donatılmış ordular karşısında elde ettiği bapırtıcı zaferler, proleteryanın sergilediği kahramanlığın ve onun Sovyet iktidarını savunma konusundaki sınırsız iradesinin bir ürünüydü. Benzeri görülmemiş bir sefalet ve vahşeti beraberinde getirmiş olan iç savaş yılları, yalnızca yıkım yılları değil, fakat aynı zamanda yapmanın çok geniş bir alanında yaratıcılığın, cesaretin ve umudun yüceltildiği yıllar oldu.

Parti, devrim sırasında ve Sovyet iktidarının pekiştirilmesi dönemi boyunca, her şeyden önce kitlelerin özlemlerine yaslandı. Bolşeviklerin iktidarı aldıkları günlerde İkinci Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi'nde konuşan Lenin bunu söylemişti: "Kitlelerin yaratıcı yeteneklerine tam bir özgürlük tanımalıyız." Bundan iki gün kadar sonra bunları söylüyordu: "Sıradan insanların yaratıcı eylemi yeni toplumsal yapmanın temel faktörüdür... Canlı, yaratıcı sosyalizm kitlelerin kendi eseridir."(3) Ve, 6 (10) Kasım'da *Pravda*'da yayınlanan kitlelere yönelik bir çağrıda bunları yazıyordu:

"Yoldaşlar, emekçiler! Đimdi devletin idaresinde *bizzat kendiniz* bulunuyorsunuz, bunu unutmamalıyız. Eğer siz birleşmez ve *her türden* devlet işini kendi elinize almazsanız, hiç kimse size yardım olsun diye bu işleri yapmayacaktır... Kendi işinizi kendiniz görün; en alt düzeydeki işlerden başlayın ve hiç kimseyi beklemeyin."(4)

İşçi sınıfı ilk kez büyük bir ülkede egemen sınıf durumuna geliyordu ve daha önce iç ve dış düşmanlardan kurulu çok güçlü bir koalisyona karşı hiç böylesine direngen, böylesine kahramanca savaşmamıştı. Dünya tarihindeki bu ilk işçi cumhuriyeti, proleteryanın ve onun partisinin yapama geçirdiği son derece kararlı uygulamalar sayesinde ayakta kalmayı başardı. Lenin'in geriye doğru bir bakışla söylediği gibi:

"İşçi ve köylü iktidarının savunulması bir mucizeyle başarıldı; ancak söz konusu olan -yoktan varolup gökten inen- ilahi bir mucize değildi, bu, işçiler ve köylüler ne denli ezilmiş, horlanmış, çökertilmiş ve bitkin düşürülmüş olurlarsa olsunlar, devrim işçi-

lerin rızası ve desteğiyle gerçekleşmiş olduğu için işçi iktidarının herhangi bir gelişmiş, zengin, uygar devletin yapabileceğinden çok daha büyük bir güç toplamış olması anlamında bir mucizeydi." (5)

İlk kez toplumsal yapıda böylesine radikal değişimler bu denli kısa bir zaman içinde gerçekleştirildi. Toprak mülkiyetindeki yarı-feodal ilişkilerin temizlenmesi Fransız Devrimi sırasında olduğundan çok daha radikal bir biçimde gerçekleşti. Tüm fabrikaların, madenlerin, ülkenin önemli doğal kaynaklarının idaresi fiilen işçi devletinin eline geçti.

Devrimin Marks'ın 'ideolojik üstyapı' olarak tanımladığı alandaki etkisi diğer alanlarda olduğu kadar derindi. Her şeyden önce, devrim işçi kitlesi içinde giderilmesi olanaksız görülen muazzam bir kültürel açlık yarattı. Troçki buna ilgili olarak şunları söylüyor: "Devrimin şu ana kadar sunduğu en büyük avantaj, en büyük başarı... işçi yığınları arasında kültüre yönelik muazzam bir susamışlıkta yol açmış olmasıdır." (6)

John Reed şunları yazıyor:

"Yıllar boyu engellenmiş editime duyulan açlık, devrimle birlikte çığgın bir patlamaya dönüştü. İlk altı ay boyunca, yalnızca Smolni Enstitüsü'nden her gün kamyonlar, katarlar dolusu kitap ve yayın dışarıya taşındı, toprak kitaba doydular. Rusya, bu yazılı materyali, suya hasret kırgın toprak misali, sınırsız bir hararetle emdi. Bunlar masal kitapları, gerçeklerin tahrif edildiği tarih kitapları, insanı körelten bayağı romanlar değil, toplumsal ve ekonomik teorilerin verildiği yayınlar, felsefe kitapları, Tolstoy, Gogol ve Gorki'nin eserleriydi... Tiyatrolarda, sirklerde, okul binalarında, kulüplerde, Sovyetlerin toplantı salonlarında, sendika merkezlerinde, kıplalarda düzenlenen konferanslar, tartışmalar, konuşmalar... Cephedeki siperlerde, köylerde, fabrikalarda toplantılar... Sosyal Demokratları, Sosyalist Devrimcileri, Anarhistleri, söyleyecek bir şeyi olan herkesi dinlemek üzere Putilovski Zavod'tan [Putilov fabrikası] dışarı akan kırk bin insanın yarattığı görülmeye değer muhteşem tablo! Bir ay boyunca, Petrograd'ın ve Rusya'nın her caddesi konuşmacıların ve dinleyenlerin doldurduğu bir halk tribünüydü. Her trende, her tramvayda, her yerde kendiliğinden canlı tartışmalar yaşanıyor." (7)

Serge ise şunları hatırlıyor:

"Yaşanan... korkunç sefalet karşın halkın eğitimine büyük bir önem verildi. Ülkenin dört bir yanında gözlenen bilgiye susamışlık öylesine büyük boyutlardaydı ki, her yerde yeni okullar, üniversiteler, İşçi Fakülteleri kuruldu, yetkinlere yönelik kurslar açıldı. Sayısız çoklukta insiyatif sonucu öğretimin o güne değin bilinmeyen alanları keşfedildi, o zamana kadar hiçbir yerde rastlanmamış bir öğretim seferberliğine girildi. Zihin özürlü çocuklar için okullar açıldı; okul öncesi yaştaki çocuklar için ana okulları kuruldu. İşçi Fakülteleri açıldı, orta öğrenimde işçilerin kavrayabilecekleri özel, kısa dönemli kurslar düzenlendi. Çok geçmeden buna üniversitelerin başarısı eklenecekti. Bu dönemde, özel şahısların ellerinde bulunan koleksiyonlara el konulması suretiyle müzeler daha zengin hale getirildi; sanat eserlerinin kamulaştırılması tam bir dürüstlük ve titizlikle gerçekleştirildi -önemli bir tek eser bile kaybolmadı." (8)

"Yeni kütüphaneler kuruldu; edebiyatın tüm alanlarında önde gelen Rus klasik yazarlarının eserleri düşük fiyatlarla okuyuculara sunuldu. İlkokul sisteminin yaygınlaştırılması için çaba gösterildi." (9)

Binlerce işçi tiyatro salonlarına koşuyordu:

"Biletlerin yüksek fiyatlarla satıldığı günlerin egemenliğinden kurtulan tiyatrolarda büyük bir hareketlilik yaşanıyor, salonlar her gece dolup taşıyor... Koltuklar koyun postundan, evde dokunmuş bezlerden yapılmış giysilere bürünmüş proleterlerle dolu... Moskovalı işçiler, tiyatronun aydınlık, büyümlü dünyasından çıkıp dışarıdaki beyaz geceye, çamur ve açlıkta geri dönmezden önce düplerini zenginleştiriyorlar." (10)

Devrimden hemen sonra ressamalar ve heykeltraşlar arasýnda hummalı bir faaliyet vardı; Gelecekçiler (futurists) ve kübistler bir süre için öne çıktılar ve boş duvarları, kaldırımları ve diğer uygun yerleri yaptıkları resimlerle süslediler. Troçki bunları yazıyor:

"Halk kitleleri hala heyecan içinde ve capacanlıydı; insanlar binlerce yıldır ilk kez yüksek sesle düşünüyorlardı. Sanatın genç, dinamik güçlerinin en iyileri derinden etkilenmiş durumdaydılar. Umutların ve özelemlerin sınırsız olduğu ilk yıllar boyunca, yalnızca sosyalist yaşamın en yetkin modelleri değil, fakat ayrıca devrimci edebiyatın en iyi ürünleri yaratıldı. Ayrıca, teknik araçlardaki yoksulluğa karşın gerçekleştirilen ve gerçeğe yaklaşımlarıyla tüm dünyanın düş gücüne yeni bir tazelik ve dinamizm kazandırmış olan o mükemmel Sovyet filmlerinin yine o yıllarda yaratılmış olduklarını belirtmek gerekir."(11)

Her şeyden önce, devrim işçilerin kişiliğinde bir sıçrama anlamına geldi. 1845'te Engels, sosyalizmin özünü 'herkesin kendi doğasını özgürce geliştirebileceği, toplumlarıyla insanca bir ilişki içinde yaşamını sürdürebileceği toplumların tüm *halk* için yaratılması' olarak ifade etmişti.(12) Rus devriminde, o zamana kadar baskı altında ezilmiş olanlar daha temiz, daha iyi bir yaşam arzuluyorlardı. Troçki, devrimi son derece kesin ifadelerle ve şu şekilde tanımlıyordu:

"Devrim, ilk olarak, -bir kişiliğe sahip olmaması umulan- halk yığınları arasındaki bir kişilik sıçramasıdır. Devrim, yer yer görülen zalimliğe ve kan dökücülüğe, kullanılan yöntemlerdeki acımasızlığa karşın, her şeyden önce ve en önemlisi, insanlığın uyanışı, ileriye doğru yürüyüşe geçiştir ve her bireyin kişisel onuruna giderek artan oranda saygı gösterilmesiyle, güçsüz olanlara yönelik sürekli büyüyen bir ilgi ve koruyuculukla ayırt edilir.(13)

"Dün, kitle dediğimiz şeyi oluşturan sıradan insan hiçbir şeydi; Çar'ın, asiller sınıfının, bürokrasinin bir kölesi... makinaların basit bir uzantısı... bir yük hayvanıydı... Kendisini özgürleştirmiş durumda bulunduğumuz bugün ise, kendi kimliğinin bütünüyle farkında olan, kendisini... dünyanın merkezindeki temel öde olarak düşünmeye başlayan bir bireydir."(14)

Lenin'in devrimci gerçekçiliği

İşçi kitlesinin canlılığı, işçilerin erimeye çalışmaları hedefe işaret eder. Eski düzenin kendilerine bıraktığı -maddi ve kültürel- miras, onların uzun yürüyüşteki kalkış noktasını belirler. Devrimci idealler için savaşım kararlılığını gerçekçilikle bağdaştırmasını her zaman bilmeyen, olanaksız görüneni isteyecek kadar zengin bir hayal gücüne sahip olmakla birlikte ayakları her zaman için yere basmış olan Lenin, işçilerin sınırsız özelemleriyle onların -maddi ve kültürel anlamda- fiili güçleri arasındaki keskin çelişkinin bütünüyle bilincinde olmak zorundaydı. Lenin, devrimin yazgısının bu çelişkide ve onun gelişiminde yattığını çok iyi biliyordu. Olağanüstü zorlu mücadeleler bu çelişkinin nasıl ve ne yönde çözüleceğini belirleyecekti.

Lenin, devrimi izleyen dönem boyunca, tasarıda cesaret, uygulamada saduuyuyu ödelelerini en uygun biçimde birleştirmesini bildi. Nesnel toplumların tam ve gerçekçi olarak kavranması, partiye ve parti liderliğine izlenen yoldan sapmama, mücadelenin en kritik aşamalarında sahip olunan özgüveni yitirmeme yeteneği kazandırdı.

Lenin, Bolşeviklerin ülkeyi idare etme konusunda son derece hazırlıksız durumda olduklarını tekrar tekrar belirtti. 1919 yılının Mart-Nisan aylarında yazmış olduğu *Sovyet Hükümeti'nin Baharları ve Karşılaştığı Zorluklar* başlıklı tabii makalesinde bunları söylüyordu:

"Sahip olduğumuz bilgi, olsa olsa, ajitatör ya da propagandacının, ya da, fabrika işçilerinin veya açlıktan kıyılan köylülerin sürdükleri cehennemi yaşamın çelikleştirdiği insanın bilgisidir; varlığımız uzun bir süre nasıl devam ettirebileceğimizi, mücadele içinde nasıl ayakta kalabileceğimizi bize öğretmiş şey budur ve şimdiye kadar bu bilgi

sayesinde kendimizi koruyabildik. Bütün bunlar gerekli olmakla birlikte tek başına yeterli değildir. Zafere yalnızca bununla erişemeyiz." (15)

Bolşevikler, ekonominin yönetimi sırasında karşılaşılabilecek sorunların üstesinden gelmeye hiçbir şekilde hazır değillerdi. Lenin 18 Mart 1919 tarihli Parti Kongresi'nde bunları söylüyordu:

"Başlangıçta, işe nereden ve nasıl başlanacağı konusunda hiçbir fikre sahip olmayan devrimci vaizler gibi, bunlara bütünüyle soyut bir yoldan yaklaştık. Elbette bizi nasıl bitirileceğini bilmeden bu işi üzerimize almış olmakla suçlayan bir sürü insan vardı - bütün sosyalistler ve Sosyal Demokratlar bu suçlamalarını bugün de sürdürüyorlar. Ancak yaşam pratiğinden yoksun insanlar tarafından yapılan bu suçlamalar gülünç. Sanki birisi büyük bir devrimi iradi olarak başlatabilir ve onun nasıl tamamlanacağını önceden bilebilirmiş gibi! Böyle bir bilgi kitaplardan çıkarılmaz; bizim kararımız ise ancak yığınların deneyiminin ürünü olabilirdi. Bu yüzden, olağanüstü zorlukların tam ortasında ve hakkında ancak yarı yarıya bilgi sahibi olduğumuz bir sorunu çözmeye sorumluluğunu üstümüze almış olmamızın ve proleter yığınları kendi insiyatiflerini göstermeye teşvik etmemizin bizim hanemize yazılacak artı bir puan olduğunu söylüyorum." (16)

Her şeyden önce, azimli olmak, hataları itiraf etmeye ve onların düzeltmeye hazır olmak gerekiyordu. Lenin ve arkadaşları bunlara fazlasıyla sahiptiler:

"Her şeyi yüzlerce kez test etme, hataları yüzlerce kez düzeltme ve her ne olursa olsun hedefe ulaşma konusunda azimli, ısrarlı, istekli, kararlı ve buna yetenekli olmak - proleteryanın bu nitelikleri onun zafere ulaşacağına garantisidir." (17)

Büyük bir ülkenin idaresine öncülük görevini üstlenmiş deneyimsiz bir partinin ihtiyacı olan şey gerçekle doğrudan yüzleşme cesaretini gösterebilmektir:

"Tam da tehlikeleri göze almaktan korkmadığımız için mücadele sırasında elimizdeki güçlerden en iyi biçimde yararlanabiliyoruz - sahip olunan şansları daha soğukkanlı, daha titiz ve daha ihtiyatlı bir şekilde ölçüp tartıyoruz. (18)

"Sahip olduğumuz gücün sırrı, -gerek Rusya'da ve gerekse uluslararası düzeyde mevcut *bütün* sınıflar dengelerini tam bir netlikle ve büyük bir özenle değerlendiriyor olmamızda, ve bundan kaynaklanan tükenmek bilmez bir enerji, sarsılmak bilmez azimkarlık ve mücadeleye adanma duygusunda yatıyor." (19)

Ne geçedi görmeyi engelleyen aşırı iyimserliğin, ne de karamsarlık bataklığına saplanmanın bir yararı olabilirdi. Lenin, 1921 yılının Mart sonlarında ve Nisan başlarında bunu şu sözlerle ifade ediyordu: "Karamsarlık mı, iyimserlik mi? *Güç dengelerinin titiz bir hesaplaması*. Temkinli bir yaklaşım, heyecan ve kararlılıkla davaya adanma." (20)

Rusya'da proleterya diktatörlüğünün yüz yüze kaldığı açmazlar

Fransız Devrimi, İngiltere bir yana bırakıldığında ekonomik ve kültürel gelişmenin en yüksek düzeyine erişmiş ileri bir ülkede gerçekleşmişti. Rusya ise Avrupa'nın en geri ülkelerinden biriydi. Ve, dünya kapitalizminin desteğine güvenen Rus burjuvazisi daha başlangıçtan itibaren en sert karşı devrimci tedbirlere başvurdu. Karşı devrimin ve iç savaşın yarattığı baskı, Bolşevikleri savaş komünizinin -önceki bölümde değindiğimiz- son derece sıkı ekonomik tedbirlerini almaya zorladı.

Bu yüzden, proleterya diktatörlüğü silahlarını yalnızca büyük burjuvaziye değil, fakat ayrıca küçük burjuvaziye ve köylü kitlelerine karşı yöneltmek zorunda kaldı. Kuşkusuz, proleteryanın azınlığı oluşturmada, proleterya ile köylülük arasında kesin ayrım çizgilerinin bulunmadığı, açlığın ve soğukun işçilerin iliklerine kadar inlediği köylerde, proleterya diktatörlüğünün yalnızca büyük burjuvaziye ve bunun yanı sıra küçük burjuvazi ve köylülüğe karşı değil, fakat aynı zamanda proleteryanın bizzat kendisine yöneltilmesi gibi bir tehlike söz konusuy-

du. Burada, Merkez Komitesi tarafından 22 Ocak 1920'de benimsenmiş bir tezi aktarmak yerinde ve açıklayıcı olabilir:

"Kendi gelişim sürecinde bir geçiş aşamasında olan, sýkúntý verici bir geçmişin daha da ađırlaştırdıđý koşullarda bulunan bir toplumda, toplumsallaşmış emeğin planlı örgütlenişine geçiş, asalak unsurlara, köylülüğün geri kesimlerine ve hatta içi sýnıfının kendisine karşı uygulanacak zorlayıcı önlemler olmaksızın yapılamaz." (21)

Böylece, toplum üzerinde kendi diktatörlüğünü tesis etmek için yeterince olgunlaşmış olan proleterya, bu diktatörlüğün kendi üzerine de uygulanmasına rıza göstermek zorunda kaldı. Öte yandan, sanayinin çökmesinin bir sonucu olarak proleteryanın kendi varlığının da ortadan kalkmaya yüz tutmuş hale gelmesi proleterya diktatörlüğünün kolektif, demokratik temelini daha da ağındırdı.

Marks'a göre, devrim proleteryanın olgunlaşmasının bir önkoşuluydu; proleterya, toplumu dönüştürme uğrunda ilkini kendisini dönüştürmeliydi: "Dolayısıyla, devrim, salt egemen sýnıfın bunun dışında bir yolla devrilmesinin olanaksız olması nedeniyle değil, fakat aynı zamanda onu deviren sýnıfın yüzyılların kendi üstünde biriktirdiği bütün pislikten ancak bir devrim içinde arınabilecek ve toplumu yeniden inşa etmeye uygun hale gelecek olması nedeniyle bir zorunluluktur." (22)

'Eski pisliğin' çok muazzam ve proleteryanın çok küçük, devrim sürecinde kendisini devrimcileştiremeyecek kadar çok hırpalanmış olması halinde ne tür bir durumla karşılaşılabilir?

İç savaş boyunca Rus proleteryası içinde kolektif kahramanlıkla aylıklık, gerilik ve vahşilik birbirine karışmış durumdaydı; Troçki'nin sözleriyle ifade edersek, 'duyguya yabancı bir vahşilik ve devrimci ülkücülük iç içeydi'. (23) O dönemde yazılmış roman ve öykülerin hemen hepsi bu ikiliği açıda çıkarırlar. Isaac Babel'in öyküleri bunu -tutku, gaddarlık, korku ve biddetle karışmış devrimci kahramanlık- ortaya koyar. Babel, öykülerinin bir arada toplandığı *The Red Cavalry* (Kızıl Süvari) adlı kitabında, asker arkadaşlarının kıyıcılarının iki yanına 'Dünya devrimine selam olsun' savaş sloganını yazdıklarını anlatır. Askerler bu sloganla kendilerinden geçerler, ama en bayağı, müstehcen sözler sarfedenler, ağıza alınmaz küfürler savurup kutsal değerlerle alay edenler yine bu askerlerdir. Kazakların korkunç gaddarlığı, bu öykülerde kahramanlık çerçevesine işlenir. Nitekim, 'Berestecko' adlı bir öyküde, Babel, Beyaz Rusya'da geri çekilmekte olan Polonyalıların yakıp yıktıkları bir köyde yerde yatan ihtyarların ve kadınların kıyıcıyla yarılmış hamile kadınların cesetleri arasında dolaylı olarak, kızıl bir Kazak olan arkadaş Kudrya'nın muhbir olmakla suçlanan bir Yahudiyi nasıl boğazından keserek öldürdüğünü anlatır. Kahraman askerlerin ağzından sayısız Yahudi düşmanı, müstehcen küfürler dökülür. Örneđin: 'Maykop kasabasında gördüğümüz şey neydi? Orada, cephe gerisindeki zihniyetin cephedekinden çok farklı olduğuna tanık olduk; eski rejimde olduğu gibi, idrenç Yahudilerin hainlik ve ihaneti dizboyuydu.' 'Tuz' başlıklı bir diğer öyküde, bir askerin tıka basa dolu bir trene binebilmek için kendisini aldatmaya kalkışan köylü bir kadını nasıl öldürdüğü anlatılır. Öykü şu sözlerle bitir: 'Bunun üzerine duvarda asılı tüfeğimi aldım ve içi ülkesini ve cumhuriyeti bu pislikten temizledim.' Ama aynı askerler, yoldaşları ve devrim davası uğruna ölmeye hazır birer kahramandırlar da. Troçki bunları yazıyor: "Hafta içi günlerde ... sýnıf bilinci geri çekiliyor, gündelik ilgi ve kaygıların gölgesinde kalıyor; içi sýnıf içindeki çepitli kesimlerin farklı çıkarları ve farklı düşünceleri öne çıkıyor. Ancak, hemen bunu izleyen önemli olaylar, devrim okulunun eğitiminden geçmiş içi sýnıfın o muhteşem birliğini olduğu gibi gözler önüne seriyor." (24)

Kapitalizm koşullarında yapılmış kitlelerin içinden çıkıp geldikleri bu toplumun pisliklerinden bağımsız olmaları beklenemezdi; Lenin'in söylediği gibi: "Burjuva toplumun cesedi bir tabuta yerleştirilip üstü çivilendikten sonra toprağa gömülemez. Kapitalizmin cesedi bizim aramızda, havayı kirleterek, yapantımızın zehirleyerek yavaş yavaş çürüyor, dağılıyor; eski, çü-

rümekte ve yavaş yavaş ölmekte olan bu cesetten kopan binlerce lif, yeni, taze, genç, diri olanın ayaklarına sarılarak onu kendi tuzağına düfürüyor." (25)

Daha çok halkın geri, olumsuz yanlarının öne çıktığı Babel'in öykülerine, Demian Bedny'nin piirlerine, ya da, Trocki'nin sigara izmaritlerini yere atıp çidneyen değil, botlarını temizleyen, küfretmekten ve bayağı bir dil kullanmaktan sakınan insanlara duyulan ihtiyaca ilipkin olarak kaleme alınıp oldu yazılara dikkati çekerek, 'İfte, devrimin yetersizliği, kitlelerin ne kadar kalın kafalı ve cahil oldukları açıkça belli!' demek mümkün. Oysa, gösterilecek tepki bunun tam tersi olmalı ve bunlar söylenmelidir: "Açlık içinde ve ölümün bu denli yakınında olmalarına rağmen, kapitalizmin o vahşi, barbar mirasına, Çarlık rejiminin karanlığından ve yoksulluğundan çıkıp gelmelerine ve hiçbir iktidarı deneyimine sahip olmamalarına karşın, kitleler ne muhteşem bir biçimde davranmışlar."

Kahramanlık ve trajedinin iç içe geçmiş oldu bir başka alan partinin kendisiydi. Devrimci bir partinin varlığı devrimin zaferi açısından zorunlu olması, hem parti ile sınıf arasındaki ilipkiyi, hem de bilinç ve örgütlülük düzeyi açısından öncü ile sınıfın geri kalan kısmı arasındaki ebitsizliği ortaya koyuyordu. Parti, öncüyü örgütlemek suretiyle bir bütün olarak içi sınıfı içindeki adıyla artırdı. Ancak, partinin her şeye kadir olması beklenemez; partinin gücü doğrudan proleteryanın gücüne ve eylemlilik düzeyine bağıdır. Proleteryanın dağıması süreci parti üzerinde çok derin bir etkiye yol açmış olmalıdır. En yetkin devrimcilerin irade gücünün ve zihinsel dayanıklılığının bile bir sınıfı vardır.

Korkunç bir açlığın, soğudun ve ölümün egemen oldu, uluslararası karşı devrimci güçlerin saldırısının yapıldığı köullarda ve Rus proleteryanı fiziksel açıdan giderek küçülür, toplum içindeki ekonomik ve toplumsal adıyla giderek yitirirken, proleterya demokrasisinin gelişme, hatta bulundu düzeyi koruma şansı ne olabilirdi? İşçilerin özgürleşmesi sonucu ortaya çıkan Sovyet kurumları bu köullardan nasıl etkileneceklerdi? Partinin yazgısı ne olacaktı? Uluslararası proleteryanın Rus devriminin imdadına yetişmekte geç kalması halinde durum ne olacaktı?

Peki ama ya eski olan bu dinamiklerden sağ kurtulmayı başarır mı? Ya Çarlık rejiminin barbarlığından kalan miras küçük, körpe sosyalizm adının dayanamayacağı kadar ağır ise? Bu durumda ne olacaktı?

Dü ve gerçek

Lenin, her şeyden önce, en büyük düplem ve öngörü gücünü gerçeği oldu gibi görme ve kabullenme zorunluluğu ile çok iyi bağıdı gerçekçi bir devrimciydi. Onun kendisine örnek aldığı kahraman ne mantık ve sağduyusu ile tanınan Sanço Panza, ne de düpler ülkesinde yaşayan Don Kışot idi. Nihai komünist amaçla içinde bulunulan anın devrimci gereğini birbirinden ayırt etmeyi biliyordu. Lenin için, Marks için oldu gibi, sosyalizm, sınıfsız, devletsiz, maddi malların bolluğuna dayanan ve 'bireyin özgür gelişiminin herkesin özgür gelişiminin önköplü' (*Komünist Manifesto*) oldu kendi kendini yöneten bir toplumdur. Diktatörlük, devlet planlaması, ekonomik büyüme ve verimlilik, çelik bir disiplin: Bütün bunlar nihai amaç giden yolda Lenin'in başvurmadan kaçınmadığı ama nihai hedef olarak da görmediği araçlardı. Lenin, sosyalizme giden yolun gerçekten çok çetin ve engebeli bir yol olduğunun farkındaydı.

[Kıtlık alanından çıkıp -ç.n.]özgürlük alanına sıçramanın ancak -çok zorlu- bir geçiş döneminin bütünüyle geride bırakılmasından sonra yaşanabileceğini vurguladı:

"Sosyalizmin ustalarının kapitalizmden sosyalizme geçişle ilgili olarak bir geçiş döneminden ve yeni toplumun 'uzun doğum sancıları'ndan söz etmiş olmaları nedensiz değildi. Ve, yine, bu yeni toplum, ancak şu ya da bu sosyalist devleti yaratmaya yönelik bir dizi değişik, eksik, somut girişimlerden geçtikten sonra fiilen yapıya geçirilebilecek bir soyutlamadır." (26)

Yeni toplumun doğuşunu, bir çocuğun doğuşuyla karşılaştıarak anlatır:

"Emile Zola'nın *La joie de vivre* adlı eserinde, ya da Verasayev'in *Notes of a Doctor* isimli yapıtında olduğu gibi, yazarların doğum olayının şiddetini, acı ve dehşetini gerçekçi bir biçimde yansıtmayı amaçladıkları edebi eserlerdeki tanımlamaları dikkatli olarak okunmalıdır. Çocuğun doğumu, kadının bedenini neredeyse cansız, kan lekeleriyle dolu, azap ve yıldırım içindeki bir et yığınının çeviren, kadını acıdan deliye döndüren bir olaydır. Ancak, aşkta ve onun ardından gelen kadının anneye dönüşümü sürecinde yalnızca *bunu* gören bir 'birey' bir insan olarak kabul edilebilir mi? Kim *bu* nedenden ötürü sevgiden ve doğumdan vazgeçer?

"Doğum sancısı hafif veya şiddetli olabilir. Bilimsel sosyalizmin kurucuları olan Marks ve Engels, kapitalizmden sosyalizme geçişin kaçınılmaz olarak *uzun doğum sancuları* epliğinde yaşanacağını sürekli söylemişlerdir. Engels, bir savaşla ilişkili olan ve onu takiben ortaya çıkan bir devrimin (dahası da var; gelin bir eklemeye yaparak söyleyelim: bir savaş sırasında patlak veren ve kendisini bir dünya savaşının göbeğinde ilerletmek ve sürdürmek zorunda olan bir devrimin) *özellikle zor ve sancılı bir doğum* olduğu gerçeğini, bu aşk ve tartışılmaz gerçeği yalnız ve açık bir biçimde dile getiriyor." (27)

Sovyet Rusya'da umutlar umutsuzluğa dönüştü. Proleteryanın onda birden fazla bir kısmının fiziken yok olması ve devletle partinin geniş ölçüde bürokratikleşmesiyle birlikte, zafirin *aracı*-proleterya diktatörlüğü- kendi kendisini yadsıyan oldu.

Lenin, kendisinden önce gelen Marks ve Engels gibi, aracın amaç *habercisi olamayacağı* araçla amaç arasında, proleterya diktatörlüğü ile sosyalizmin eksiksiz gerçekleştirilmiş hali - ya da kömünizm- arasında bir çelişki olması gerektiğini biliyordu. Devrim sınıfı bir toplumun ürünüdür, dolayısıyla kendi içinde bu toplum özelliklerini (traits) taşır. Sosyalizmden ziyade kapitalizmi, geleceği değil içinde bulunulan anı ve geçmişi yansıtır. Burjuva karşı devrimle savaşmak zorunda olan proleterya diktatörlüğü, ağır darbeler indirebilmek için güç ve etkinlik açısından onunla simetrik olmak durumundadır. Bununla birlikte, *araçlar* ile *amaçlar* arasındaki sapma, bu ikisini birbirine bağlayan merkezi bir öz mevcut değilse, araçların beklenen amaca yol açmamasına neden olacaktır. Troçki, *Onların Ahlakı ve Bizim Ahlakımız* başlıklı kitabında, araçlarla amaçlar arasındaki ilişkiyle ilgili olarak, 'toprakta bir buğday buğday alabilmek için toprakta birden çok buğday tohumu ekmek zorundasınız' der. Sert toprak yaran saban, filizlenmesi ve boy atması için buğday tohumuna yardım edebilir, ancak, saban buğdayın serpilip büyümesinin garantisi değildir; benzer şekilde, kapitalist karşı devrimin ezilmesi için Çeka'nın varlığı zorunlu olabilir, ama, bu kurum gelecekteki sosyalizmin bir başlangıç formu, hatta onun bir tohumu bile değildir. Yazık ki, saban tek başına buğdayı yaratamaz. Benzer şekilde, işçi sınıfının kurtuluşu ancak işçi sınıfının kendi eylemiyle başarılabilir. Bu yüzden, içinde şu ya da bu oranda şiddetle başvurulmuş, burjuvazinin ve yandaşlarının haklarının az çok bastırıldığı, siyasi özgürlüklerin şu veya bu oranda tanıyıldığı bir devrimin yaşanması mümkündür; ancak, Rusya tarihinin çok çarpıcı bir biçimde gösterdiği gibi, -sınırlanmış ve bozulmuş biçimiyle bile olsa- işçi demokrasisi olmadan bir devrimin varlığından söz etmek *olanaksızdır*. Sosyalist ilerlemenin derecesi işçilerin özgürlüğü, kendi yazgılarını belirleme gücü, yığınlar tarafından başarılmış maddi ve kültürel gelişimle ölçülmelidir. İşçi demokrasisi olmaksızın, anda başvuru araç hedeflenenden çok farklı bir sonuca, o araç içinde embriyon halinde bulunan bir sonuca yol açar.

Goethe'nin *Faust* adlı yapıtının ikinci bölümünde, Faust, üzerinde 'eziyet çekmekten uzak milyonlarca insanı barındırabilmek, dolayısıyla 'özgür topraklar üzerinde özgür bir halk' yaratabilmek için denizden kendisine bir toprak parçası vermesini ister. Ne var ki, inşaa süreci boyunca Faust o insanlara kalın kafalı köleler gibi davranır.

"En muhteşem girişimi hızlandırırken
Bir akıl binlerce ele kafi gelir."

Bu halde, geleceğin 'özgür halk' toplumu Faustgil amaç iken, emekçilerin köleliği Mefistofelesgil araçtır. Bu ikisi arasındaki bağ ise, Faust'un aydınlanmacı despotizme olan inancıdır - 'Bir akıl binlerce ele kafi gelir.' Ama, araç amacı yutmayacak mıdır, 'sabanın açtığı çukur' bir 'mezar' haline gelmeyecek midir?

Lenin, partinin proleterya üzerinde -ya da bürokratikleşmiş bir partinin fiziki olarak tahribata uğramış bir proleterya üzerinde- diktatörlük kurmasını hiçbir zaman savunmadı. Ancak, -geri bir ülkede gerçekleşmiş ve dünya kapitalizmi tarafından kuşatılmış- bir devrimin içinde bulunduğu umutsuz koşullar nihai olarak böyle bir sonuca yol açtı.

Araç ve amaç sorunu -ancak soyut bir düzlemde değil tüm gerçekliği içinde- yaşamının son aylarında Lenin'i sürekli olarak bunalttı; aktif olduğu son dönemdeki demeç, konuşma ve notlarda 'Bu benim hatam', 'Bir başka hatamı düzeltmek zorundayım', 'Suçlanması gereken benim'(28) türünden ifadelere sık sık rastlanır; bunlar, sekreterine yazdığı 30 Aralık 1922 tarihli son notlarda geçen bu ifade özetlenir: "Sanırım Rusya'nın işçilerine gerektiğince saygı göstermedim."(29)

Katıldığı son kongre olan Mart 1922'deki Onbirinci Parti Kongresi'nde söylemiş olduğu gibi, devlet aygıtı ve parti kesinlikle dilemediği ve ummadığı bir doğrultuda ilerliyordu:

"Aygıt, kendisine yön veren ele itaat etmeyi reddetti. Bu, bir arabanın kendisini kullanan şoförün değil, bir başkasının istediği doğrultuda gitmesi gibi bir şeydi -sanki arabayı gizli, yasa tanımaz, kime ait olduğunu yalnızca tanrının bildiği bir el idare ediyordu... Her ne yapılsa yapılsın araba direksiyonda oturan adamın istediği yönde değil, çödü zaman bütünüyle farklı bir yönde gidiyor."(30)

Lenin hiçbir zaman gerçekle yüzleşmekten kaçmadı. İç savaşın sonunda bunları söylüyordu: "Rusya savaştan çıktığında durumu ölesiye dayak yemiş bir adamın durumunu andırıyordu; bereket versin ki, ülke yedi yıl süren bu dayaktan koltuk deñnekleriyle ve topallayarak çıkabildi! Bu an içinde bulunduğumuz durum da budur."(31)

Lenin ekonominin çöküşünü, proleteryanın dağılışını, devlet kurumları ile parti içindeki değişimleri gördü; ancak, nihai sonucun Yunan tragedyası geleneğinde olduğu gibi ölümcül bir yıkım mı, yoksa, Goethe'nin yapıtlarındaki gibi, öngörü ve umudun yıkımı önlemesi ve uluslararası işçi sınıfı ordusunun zamanında imdada yetişmesiyle birlikte gelecek bir zafer mi olacakđ konusunda sonuna kadar kesin bir hükme varamadı. Ne var ki, uluslararası devrim çok geç kaldı ve Lenin yaşamının sonlarına doğru trajik dübküklükleriyle yüz yüze kaldı.